

УДК 657.1:338.486.2

ВИСОЧАН Олег, к. е. н., доцент кафедри обліку та аналізу
Національного університету "Львівська
політехніка"

ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ САНКЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Запропоновано класифікаційні ознаки фінансових санкцій у сфері взаєморозрахунків підприємств туристичного бізнесу, впроваджено поняття "часова подушка безпеки". Проаналізовано фактори, що впливають на розмір штрафних санкцій у діяльності з реалізації туристичних послуг. Запропоновано схему облікових записів при здійсненні нарахування та виплати штрафних санкцій, яка дозволить упорядкувати методологічні засади організації обліку суб'єктів туристичної діяльності.

Ключові слова: туристичні послуги, фінансові порушення, штрафні санкції, неустойка.

Фінансові санкції (штрафи, пені), передбачені агентськими договорами, є заходом фінансово-правової відповідальності, причиною виникнення якої є ризик здійснення фінансового правопорушення. Вони мають переважно майновий характер та виконують компенсаційну і стимулюючу функції.

Застосування заходів відповідальності накопичує і поповнює інформацію, що поступає по каналах зворотного зв'язку, про недоліки в діяльності господарюючого суб'єкта, про конкретні "зони неблагополуччя". Сигналізуючи про це, вона відповідно дає необхідний імпульс для реагування з боку органів управління, вироблення ними обґрунтованих рішень з усунення недоліків і наведення ладу на тій або іншій ділянці роботи [1, с. 880]. Тим самим реалізується обліково-інформаційна (сигналізаційна) функція.

Як зазначає О. Денисенко, "...штрафні санкції виступають досить зручним і оперативним засобом компенсації втрат потерпілої сторони (кредитора), тому як їх стягнення можливе лише за сам факт порушення договірних зобов'язань, тобто відпадає необхідність доведення наявності збитків, недоотримання прибутку тощо. До того ж штрафні санкції мають подвійну правову природу – вони виступають одночасно засобом забезпечення виконання зобов'язань і мірою відповідальності для несумлінного контрагента" [2, с. 132].

На думку Т. Коломоєць, "фінансове правопорушення – це дія або бездіяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання всіх форм власності, об'єднань громадян, посадових осіб, громадян України та іноземних громадян, наслідком яких стало невиконання фінансово-правових норм" [3, с. 244].

При укладанні договорів (контрактів) між туроператорами та турагентами враховується можливість виникнення таких фінансових правопорушень: несвоєчасна ануляція поїздок та замовлень; порушення строків подачі заявки та підтверджень на бронювання туристського обслуговування; зміни в умовах обслуговування; ненадання або надання неякісних послуг; несвоєчасність розрахунків тощо.

Із більшістю наведених фактів порушення договорів вітчизняні туроператори та турагенти на практиці зустрічаються достатньо часто, що потребує узагальнення класифікаційних ознак фінансових санкцій та удосконалення методики їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку суб'єктів туристичних відносин.

Облікове відображення фінансової відповідальності, що виникає як результат договірних зобов'язань (в т.ч. підприємств туристичної індустрії), перебувало в полі зору таких вітчизняних науковців: О. Бородкіна, А. Герасимовича, В. Горелкіна, Н. Канцедал, Г. Кірейцева, С. Король, М. Кужельного, С. Мельниченка, О. Петрука, М. Чумаченка та ін. У статті О. Пономаренко запропонована класифікація неустойок та наведена кореспонденція рахунків з обліку компенсації (відшкодування) порушення договірних зобов'язань економічних агентів в операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності [4]. Питання обліку фінансових санкцій часто ставали предметом дослідження авторів статей у періодичних друкованих бухгалтерських виданнях [5–8].

Мета статті – розкрити обліково-інформаційну складову поняття "фінансові санкції" в системі взаємовідносин основних учасників туристичного ринку.

У Цивільному кодексі України (ст. 549) штраф та пеня розглядаються як засіб забезпечення виконання зобов'язань і об'єднуються поняттям "неустойка", під якою розуміється грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання. У свою чергу, штраф визначається законодавством як неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання. Пеня – неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання [9]. Ці категорії у Господарському кодексі України (ст. 230) трактуються як відносно відокремлені економіко-правові конструкції, об'єднані поняттям "штрафні санкції" – господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської

діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання [10]. Така суперечність призводить до суттєвих колізій економічного та юридичного характеру, вирішенню яких присвячені роботи вітчизняних науковців (наприклад, [11]).

Таким чином, за цивільним законодавством України розмір неустойки, що може передбачатися агентськими договорами та договорами про надання туристичних послуг, визначається за формулою:

$$H = Ш \cdot НЗ \cdot П \cdot НЗ \cdot Д, \quad (1)$$

де H – розмір неустойки, грн;
 $Ш$ – штрафна ставка, %;
 $НЗ$ – розмір невиконаного (неналежно виконаного) зобов'язання, грн;
 $П$ – пеня, %/дн.;
 $Д$ – кількість днів прострочення виконання зобов'язання, дн.

Чинне законодавство накладає обмеження на окремі змінні цього рівняння. Зокрема, згідно з Законом України "Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань" [12], розмір пені не може перевищувати подвійної облікової ставки Національного банку України (ОС), що діяла у період, за який сплачується пеня:

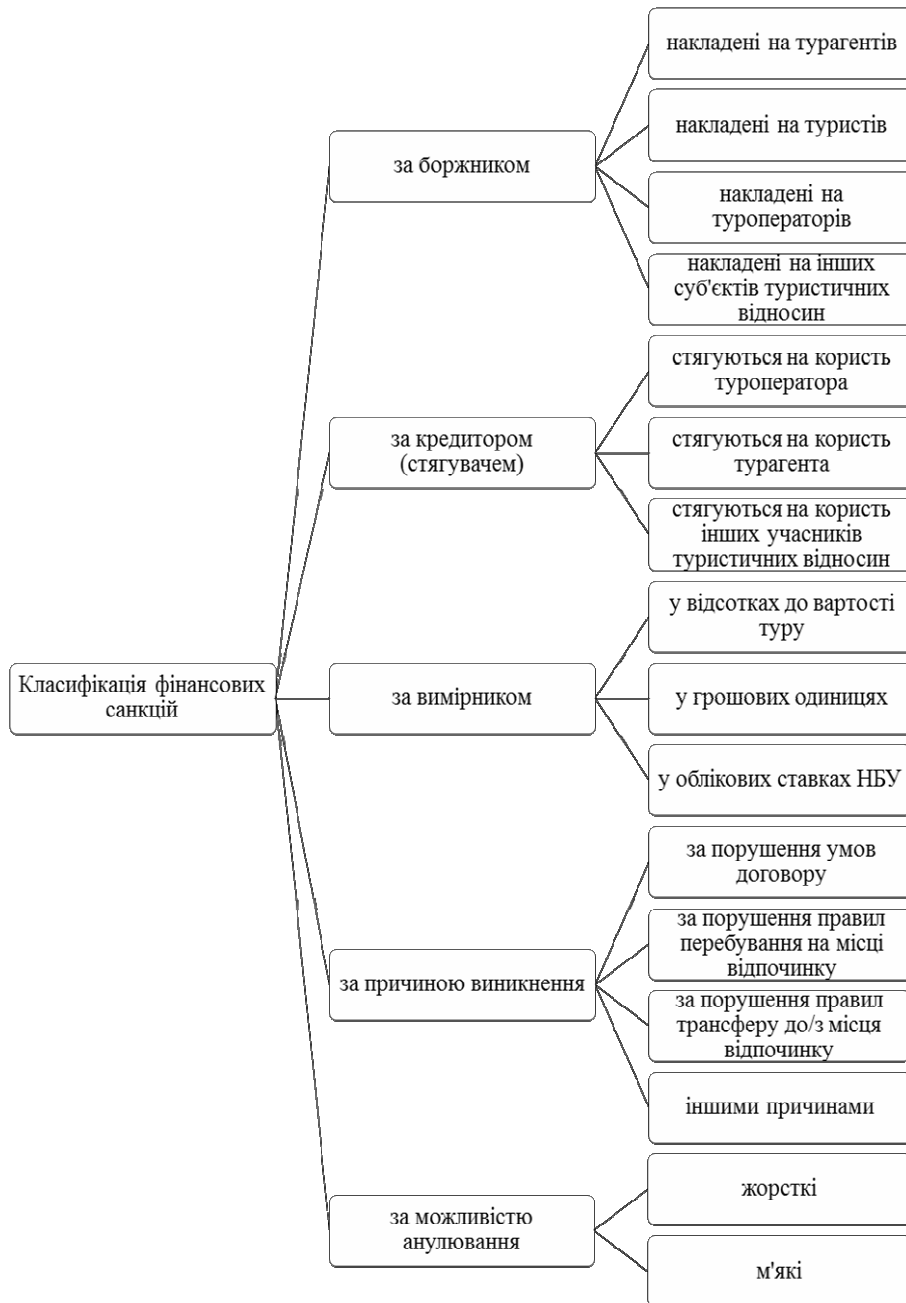
$$0 < P \leq 2 \cdot ОС.$$

У ст. 232 Господарського кодексу України [10] зазначається, що нарахування штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язання, якщо інше не встановлено законом або договором, припиняється через шість місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконано. Отже, $Д \leq 184$.

Не слід також забувати, що наявність неустойки не позбавляє суб'єкта туристичної діяльності можливості передбачати умовами договору необхідність відшкодування додаткових витрат, пов'язаних із отриманими ним збитками та інфляційними процесами, а також вимагати сплатити додатково 3 % річних від простроченої суми. Саме тому наведена формула застосовується лише для визначення розміру штрафних санкцій за принципом "виключної неустойки". При стягненні "штрафної неустойки" необхідно врахувати збитки та інфляційні витрати.

При підписанні договорів між учасниками туристичних правовідносин слід також враховувати норми міжнародного права, зокрема Міжнародної конвенції по контракту на подорож [13], підписаної 23 квітня 1970 р., в якій передбачені суми з відшкодування фізичного, матеріального та будь-якого іншого збитку (зокрема через дію третіх осіб), нанесеного подорожуючому; відповідальність туриста за збитки, понесені організатором подорожі або іншими особами; обмеження на відшкодування збитків посередником тощо.

Фінансові санкції та їх розмір у практиці економічних відносин між учасниками ринку туристичних послуг залежить від умов їх застосування, зазначених у договорах. Різноманітність останніх призводить до необхідності структуризації санкцій для точного їх позиціювання за окремими ознаками класифікації (рисунок).

Класифікація фінансових санкцій у діяльності підприємств туристичного бізнесу

У більшості вітчизняних туристичних операторів робота з вхідними і вихідними претензіями налагоджена на високому професійному рівні, функціонують внутрішні юридичні відділи або зовнішні компанії, що працюють на умовах аутсорсингу, впроваджена система листування із боржниками тощо. Однак і досі менеджерами компаній – організаторів туристичних подорожей недооцінюються можливості управління штрафними санкціями як ефективного засобу оптимізації взаємовідносин з бізнес-партнерами. Прописуючи в договорах завідомо завищені, економічно необґрунтовані, а в багатьох випадках незаконні ставки штрафів, туроператори перекладають ризики підприємницької діяльності на агентів, тим самим призводять до того, що останні, за всіх інших рівних умов надають перевагу реалізації турів операторів із більш лояльною претензійно-позовною політикою.

Дослідивши вплив окремих факторів та їх сукупність на величину нарахованих штрафів, доцільно імплементувати в економічний лексикон термін "часова подушка безпеки" стосовно використання штрафних санкцій при відмові туриста від туру. Під цим поняттям розумітимемо проміжок часу від дати бронювання турагентом туру за замовленням туриста до дати можливого анулювання без ризику штрафів або неустойки, сплачених туроператору. Чим більша "часова подушка безпеки" для клієнта та турагента, тим більші ризики бере на себе туроператор, і навпаки. У свою чергу, готовність оператора розділити ризики невиконання зобов'язань перед партнерами із агентами та туристами свідчить про його бажання будувати взаємовідносини в бізнес-трикутнику "туроператор – турагент – турист" на взаємовигідних та максимально довірчих умовах.

Однак непоодинокі випадки коли оператори ринку туристичних послуг закладають в агентські договори норму, при якій туристи сплачують штраф (зазвичай у розмірі 5–10 % від вартості туру) навіть за відмови у строк, що значно перевищує "класичні" 3–4 тижні. Такі умови взаєморозрахунків не стільки дисциплінують турагентів, скільки підштовхують їх до пошуку туроператорів із вигіднішими умовами співпраці.

Штрафні санкції та їх розміри індивідуальні для кожного оператора, однак основні з них, узагальнені на основі ґрунтовного аналізу типових агентських договорів, представлені в *табл. 1*.

Стосовно потенційного ризику нарахування та сплати турагентом штрафних санкцій ключовою є дата підтвердження бронювання. До цього часу штраф не нараховується, і агент може уточнити дані щодо туристів, змінити дати вильотів, анулювати замовлення тощо без фінансових втрат для себе і клієнта. Після підтвердження заявки, всі зміни до неї, які знаходяться у часовому проміжку, критично близькому до початку туру, спричиняють виникнення штрафів, які тим більші, чим ближчою є дата зміни до дати початку надання послуги.

Таблиця 1

Фактори, що впливають на розмір штрафних санкцій у діяльності з реалізації туристичних послуг

Фактор	Розмір штрафних санкцій/пені	Вплив на розмір штрафних санкцій	Коментар
Відрізок часу від дати відмови від туру до запланованої дати початку надання туристичних послуг	Від 10 % до 100 %	Чим ближча дата анулювання туру до дати запланованої туристом подорожі, тим більша величина штрафу	"Подушка безпеки" (тобто час за який можна анулювати тур без ризику отримати штрафні санкції) зазвичай становить близько 20–30 днів по зарубіжних турах та 10–20 днів – по Україні
Сезон	До 100 %	Чим ближчий період подорожі до "високого" сезону, тим більший розмір санкцій	У "високий" сезон (наприклад, 25.12–15.01; 25.04–10.05; липень–серпень) розмір штрафних санкцій зазвичай становить 100 %, у "низький" – залежно від дати відмови
Вид туру	До 100 %	Окремі види відпочинку передбачають максимальні розміри штрафів за анулювання туру	Залежно від оператора до таких турів можуть належати: гірськолижні, виставкові, святкові тощо. Це пов'язано із жорсткими вимогами готелів та авіакомпаній щодо дотримання розрахункової дисципліни при оплаті оператором бронювань по таких турах
Країна перебування	–	Розмір штрафних санкцій найменший при відпочинку в Україні, найбільший – при подорожі до екзотичних країн	Часовий проміжок "безпечної" відмови у випадку туру по Україні є більшим, ніж аналогічний по країнам зарубіжжя
Категорія готелю	–	Розмір штрафних санкцій найменший при відпочинку в готелях 2* і 3*, найбільший – при анулюванні бронювання по готелях категорії Deluxe	Потенційні втрати від анулювання броні в готелях дорожчого сегменту є більшими, тому й штрафи перевищують аналогічні санкції в дешевших готелях
Авіакомпанія –перевізник	Від 0 грн до величини вартості авіаквитка	Розмір штрафних санкцій залежить від правил анулювання квитків конкретної авіакомпанії	Для чартерних рейсів та регулярних рейсів із квитками, придбаними на умовах тарифів, що не повертаються (Not Refund) штрафні санкції можуть складати вартість авіаквитка
Прострочення платежу за рахунком туроператора	Зазвичай 0.1–0.5 % від суми боргу або 1–2 облікові ставки НБУ за кожен день прострочення	Чим більше прострочення оплати рахунку туроператора, тим більший штраф у вигляді пені	Затримка з оплатою провокує ланцюгову реакцію, змушуючи туроператора порушувати фінансову дисципліну у взаєморозрахунках із партнерами. Для убезпечення від цього оператор спонукає агентів до відповідального ставлення до сплати рахунків
Внесення змін до прізвищ у документах туриста, виправлення неточностей у записях з вини турагента	Від 40–50 грн за кожну особу	Чим більша кількість осіб, у документи яких вносяться зміни, тим більший розмір штрафних санкцій	Зазвичай розмір таких штрафів є незначним і пов'язаний з понесенням оператором додаткових незапланованих витрат на передрукування ваучерів, перепідтвердження, здійснення телефонних дзвінків, підготовку нових документів у посольство, а також перебронювання готельних номерів на нові прізвища тощо
Перевиписування квитків з вини турагента на чартерні рейси	Від 150 грн за кожну особу	Чим більша кількість осіб, у документи яких вносяться зміни, тим більший розмір штрафних санкцій	Розмір штрафу залежить від додаткових незапланованих витрат, які понесені оператором у зв'язку із необхідністю перевиписування квитків
Перевиписування квитків з вини турагента на регулярні рейси	Залежить від правил продажу та повернення квитків конкретної авіакомпанії	Чим більша кількість осіб, у документи яких вносяться зміни, тим більший розмір штрафних санкцій	Зазвичай авіаперевізники досить лояльні до зміни дат вильотів та відмов від подорожі, а тому утримання штрафів при відмові від туру більше, ніж за 7 днів є рідкісним випадком
Застосування процедури депортації	Залежить від розміру адміністративних штрафів та витрат, пов'язаних із поверненням туриста	Штрафні санкції виникають у разі необхідності депортації і залежать від норм законодавства країни, до якої передбачений тур, або транзитної країни	Штрафні санкції застосовуються, якщо адміністративна відповідальність та додаткові витрати були покладені відповідними органами та компаніями-перевізниками на туроператора
Невиконання зобов'язань за агентським договором	Залежить від суми збитків, нанесених туроператору	Штрафні санкції прямо пропорційні збиткам, що отримав туроператор від дій турагента	Невиконання умов договору вважається: надання неповного пакету документів, всіх даних по туристах, їх побажань щодо туру; надання туристам недостовірної інформації щодо туру (опису місцевості, готелю, пансіону, авіаперельоту, умов страхування тощо); неправильне оформлення документів чи подання документів, що містять неправдиву інформацію; ненадання туристам інформації про загальні правила продажу продукції конкретного туроператора та ін.
Злочинні дії, недбалість, банкрутство тощо турагента	100 %	Компенсації підлягає вся вартість путівки, а тому штраф у будь-якому випадку становитиме 100 %	Одночасне настання таких обставин: відсутність ануляції турагента; відсутність оплати турагентом турпродукту; неявка туриста на рейс

У так званий "високий сезон" (новорічні, різдвяні, травневі свята, період відпусток) попит на туристичні продукти зазвичай перевищує пропозицію. Зважаючи на необхідність попереднього бронювання квитків, проживання, харчування тощо у партнерів на жорсткіших (порівняно зі звичайними) умовах, туроператори закладають у договори 100 % компенсацію вартості невикористаної путівки.

Аналіз договорів між вітчизняними туроператорами та турагентами продемонстрував наявність низки економічно необґрунтованих та часто нелегітимних норм, що обмежують інтереси однієї зі сторін. Наприклад, штрафні санкції, передбачені в багатьох агентських договорах за внесення змін до прізвищ, номерів паспортів туристів та ін. реквізитів документів, що зазначені у заявці на тур, не відповідають чинному законодавству, яким не передбачається встановлення штрафів та пені в грошових одиницях.

Підписуючи договір про туристичне обслуговування, турист бере на себе зобов'язання зі споживання турпродукту та оплати за нього. Штраф за відмову від туру є потужним чинником підвищення відповідальності клієнта туркомпанії до виконання власних зобов'язань. Відповідно до Закону України "Про захист прав споживачів" [14] турист може відмовитись від виконання умов договору у двох випадках: туроператор (турагент) повідомив туриста, що послуги не можуть бути надані через те, що обумовлена вартість не дозволяє задовольнити потреби клієнта; вартість турпослуги суттєво зросла порівняно з визначеною в договорі.

Керуючись ст. 20 Закону України "Про туризм" [15], турист вправі відмовитись від поїздки в будь-який час до її початку, відшкодувавши турагентству понесені витрати на виконання замовленої послуги.

Саме тому норми в розділі "Відповідальність сторін" агентських договорів, що використовуються вітчизняними туроператорами, в яких існує чітка прив'язка штрафних санкцій до часу анулювання заброньованого туру, можуть використовуватися лише як орієнтовні. Насправді ж розмір санкцій визначається документами, що підтверджують витрати оператора та агента на організацію туру (сплачені рахунки, акти виконаних робіт, анульовані авіаквитки, розрахунки витрат на оплату праці менеджера за встановленими нормативами тощо).

У бухгалтерському обліку туроператора і турагента фінансові санкції нараховуються (визнаються) із використанням системи субрахунків, на яких відображається:

- заборгованість/зобов'язання: 374 "Розрахунки за претензіями" і 685 "Розрахунки з іншими кредиторами";
- доходи/витрати: 715 "Одержані штрафи, пені, неустойки" і 948 "Визнані штрафи, пені, неустойки" (табл. 2).

Таблиця 2

**Схема облікових записів при нарахуванні штрафних санкцій
в системі взаєморозрахунків "туроператор – турагент – турист"**

Відображення в обліку	Винуватець					
	туроператор		турагент		турист	
	Постраждалий					
	турагент	турист	туроператор	турист	туроператор	турагент
Туроператор	Дт 948 Кт 685 – на суму визнаних фінансових санкцій; Дт 643 Кт 641 ("сторно") – коригування податкових зобов'язань з ПДВ; Дт 681 Кт 311 – повернення отриманого авансу; Дт 685 Кт 311 – сплата фінансових санкцій; Кт 042 – у випадку передачі справи до суду	Дт 948 Кт 685 – на суму визнаних фінансових санкцій; Дт 643 Кт 641 ("сторно") – коригування податкових зобов'язань з ПДВ; Дт 681 Кт 311 – повернення отриманого авансу; Дт 685 Кт 311 – сплата фінансових санкцій; Кт 042 – у випадку передачі справи до суду	Дт 374 Кт 715 – на суму нарахованих фінансових санкцій; Дт 643 Кт 641 ("сторно") – коригування податкових зобов'язань з ПДВ; Дт 681 Кт 311 – повернення отриманого авансу понад нараховані санкції; Дт 681 Кт 374 – взаємозалік заборгованостей; Дт 041 – у випадку передачі справи до суду	–	Дт 374 Кт 715 – на суму нарахованих фінансових санкцій; Дт 643 Кт 641 ("сторно") – коригування податкових зобов'язань з ПДВ; Дт 681 Кт 311 – повернення отриманого авансу понад нараховані санкції; Дт 681 Кт 374 – взаємозалік заборгованостей; Дт 041 – у випадку передачі справи до суду	–
Турагент	Дт 374 Кт 715 – на суму нарахованих фінансових санкцій; Дт 641 Кт 644 ("сторно") – коригування податкового кредиту з ПДВ (у випадку передоплати); Дт 311 Кт 371 – повернення сплаченого авансу (у випадку передоплати); Дт 311 Кт 374 – отримання коштів у рахунок погашення заборгованості за нарахованими фінансовими санкціями; Дт 041 – у випадку передачі справи до суду	Дт 948 Кт 685 – на суму визнаних фінансових санкцій від туриста; Дт 643 Кт 641 ("сторно") – коригування податкових зобов'язань з ПДВ (у випадку передоплати); Дт 374 Кт 715 – на суму нарахованих фінансових санкцій туроператору; Дт 641 Кт 644 ("сторно") – коригування податкового кредиту з ПДВ (у випадку передоплати); Дт 311 Кт 371 – отримання сплаченого авансу (у випадку передоплати); Дт 311 Кт 374 – отримання коштів у рахунок погашення заборгованості за нарахованими фінансовими санкціями; Дт 681 Кт 311 – повернення коштів туристам; Дт 685 Кт 311 – сплата фінансових санкцій понад раніше перерахований аванс	Дт 948 Кт 685 – на суму визнаних фінансових санкцій; Дт 641 Кт 644 ("сторно") – коригування податкового кредиту з ПДВ (у випадку передоплати); Дт 685 Кт 311 – сплата фінансових санкцій понад раніше перерахований аванс; Кт 042 – у випадку передачі справи до суду	Дт 948 Кт 685 – на суму визнаних фінансових санкцій; Дт 643 Кт 641 ("сторно") – коригування податкових зобов'язань з ПДВ (у випадку передоплати); Дт 685 Кт 311 – сплата фінансових санкцій понад раніше перерахований аванс; Кт 042 – у випадку передачі справи до суду	Дт 948 Кт 685 – на суму визнаних фінансових санкцій від туроператора; Дт 641 Кт 644 ("сторно") – коригування податкового кредиту з ПДВ (у випадку передоплати); Дт 374 Кт 715 – на суму нарахованих фінансових санкцій туристу; Дт 643 Кт 641 ("сторно") – коригування податкових зобов'язань з ПДВ (у випадку передоплати); Дт 311 Кт 374 – отримання коштів від туристів в рахунок погашення заборгованості по нарахованих фінансових санкціях; Дт 685 Кт 311 – повернення коштів туроператору	Дт 374 Кт 715 – на суму нарахованих фінансових санкцій; Дт 643 Кт 641 ("сторно") – коригування податкових зобов'язань з ПДВ (у випадку передоплати); Дт 681 Кт 311 – повернення отриманого авансу понад нараховані санкції (у випадку передоплати); Дт 681 Кт 374 – взаємозалік заборгованостей; Дт 311 Кт 374 – отримання коштів у рахунок погашення заборгованості за нарахованими фінансовими санкціями; Дт 041 – у випадку передачі справи до суду

Потрібно зауважити на необхідності використання рахунків позабалансового обліку при неможливості досудового врегулювання суперечок та зверненні постраждалого до судових органів:

- у позивача: 041 "Непередбачені активи";
- у відповідача: 042 "Непередбачені зобов'язання".

Оскільки турагент є посередником у взаємовідносинах між туроператором та туристом з приводу надання туристичних послуг першим останньому, при грамотному оформленні договору з клієнтом агент не може виступати належним відповідачем у позові туриста щодо неякісної організації туристичної подорожі і навпаки – оператора до туриста щодо відшкодування завданих збитків. У такому випадку при відображенні розрахунків за фінансовими санкціями в обліку турагента субрахунки 041 та 042 використовувати недоцільно.

У практиці туристичних підприємств найчастіше зустрічаються випадки порушення договорів, пов'язані з анулюванням туристом наперед заброньованої поїздки з тих чи інших причин. Найбільш ефективним засобом мінімізації ризиків учасників туристичних відносин, пов'язаних із анулюванням туру, залишається страхування на випадок неможливості здійснити туристичну поїздку.

Виокремлюють такі основні види страховок від невиїзду: *за комплексністю*: окрема та у складі стандартної туристичної страховки, пов'язаної із ризиками медичних і транспортних витрат; *за повнотою*: повна (всі можливі випадки невиїзду) та часткова (окремі випадки невиїзду, наприклад, у зв'язку з відмовою в отриманні в'їзної візи); *за видом франшизи*: умовна (страховик відповідає лише за збитки, які перевищують встановлену межу) та безумовна (страховик компенсує всі збитки, крім величини, встановленої франшизою).

Цей вид страхування мало затребуваний в Україні з таких причин:

- незначна кількість страхових компаній, що працюють у цьому сегменті послуг;
- мала обізнаність страхувальників про існування такої послуги;
- фінансові фактори (вартість такої страховки складає до 5% вартості туру, що досить суттєво для багатьох туристів, які часто прагнуть до економії, навіть усвідомлюючи наявність значних ризиків);
- існування махінацій та непоодиноких випадків відмов страховиків відшкодувати витрати застрахованих осіб.

Страхування від невиїзду передбачає відшкодування витрат при настанні однієї чи декількох подій: смерть або екстрена госпіталізація застрахованого, його чоловіка (дружини) або близького родича; сут-

тєве пошкодження майна застрахованої особи (наприклад, пограбування квартири); судовий процес, що припадає на період поїздки і в якому бере участь застрахований; призов до армії; неотримання в'їзної візи тощо (більш детально це питання висвітлено в [16]).

Отже, на основі викладеного можна зробити такі висновки та узагальнення:

по-перше, термінологічна неузгодженість понять "неустойка", "штраф" та "фінансова санкція" спричиняє дискусії серед науковців та юристів, однак не має вирішального впливу на обліковий аспект проблеми;

по-друге, фінансові санкції доцільно класифікувати за такими ознаками: боржник, кредитор, вимірник, причина виникнення, можливість анулювання;

по-третє, на величину штрафних санкцій, що прописуються в агентських договорах і автоматично переносяться у договори про надання туристичних послуг, впливає багато чинників, зокрема: відрізок часу від дати відмови до запланованої дати початку туру; сезон (високий, низький, міжсезоння); вид туру; країна перебування або транзиту; категорія заброньованого готелю; авіакомпанія; термін прострочення платежу; помилки менеджера агентства при формуванні документів по туру; ризик депортації; невиконання зобов'язань за договором; факти злочинних дій чи недбалості туристичного агентства тощо;

по-четверте, формування бухгалтерських записів щодо нарахування та сплати фінансових санкцій залежить від таких факторів: належність суб'єкта туристичної діяльності до туроператора чи турагента; боржник (винуватець) та кредитор (постраждалий) внаслідок недотримання умов договору. Особливу увагу слід приділити використанню рахунків позабалансового обліку для відображення непередбачуваних активів і зобов'язань у випадку судового врегулювання суперечок;

по-п'яте, найбільш дієвим засобом мінімізації ризиків, пов'язаних із неможливістю виконання умов договору на туристичне обслуговування, є страхування. Воно повинно мати ознаки комплексності, а витрати на його здійснення включатися до вартості реалізованого туроператором продукту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Хозяйственное право* : учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, В. В. Хахулин ; под ред. В. К. Мамутова. — К. : Юринком Интер, 2002. — 912 с.
2. *Денисенко О. В.* Специфіка функцій штрафних санкцій / О. В. Денисенко // Економіка та право. — 2008. — № 3. — С. 131–135.

3. Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації : монографія / Т. О. Коломоєць ; за заг. ред. В. К. Шкарупи. — Запоріжжя : Поліграф, 2004. — 404 с.
4. Пономаренко О. Г. Облікове відображення фактів порушення договірних зобов'язань / О. Г. Пономаренко // Вісн. Житомир. держ. технолог. ун-ту. Економічні науки. — 2009. — № 2 (48). — С. 110–112.
5. Волинець Л. Враховуємо неустойки (штрафи, пені) / Л. Волинець // Консультант бухгалтера. — 2008. — № 31–32. — С. 39–58.
6. Хілінський Ю. Неустойка: тонкощі застосування / Ю. Хілінський // Все про бухгалтерський облік. — 2007. — № 111. — С. 12–15.
7. Домашенко А. Задаток / А. Домашенко, С. Ефимов, Н. Андреева // Бухгалтерия. — 2004. — № 30 (601).
8. Ешко И. Бухучет текущих задолженностей по расчетам между предприятиями / И. Ешко // Фортекс. — 2008. — № 10 (270).
9. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV.
10. Господарський Кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV.
11. Лебідь Ю. В. До проблеми уніфікації господарського та цивільного законодавства щодо господарсько та цивільно-правової відповідальності / Ю. В. Лебідь // Наукові праці МАУП. — 2010. — Вип. 4 (27). — С. 164–167.
12. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань : Закон України від 22 листоп. 1996 р. № 543/96-ВР.
13. Міжнародна конвенція по контракту на подорож (CCV) від 23 квіт. 1970 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zonazakona.ru/law/abro/552/>.
14. Про захист прав споживачів : Закон УРСР від 12 трав. 1991 р. № 1023-XII.
15. Про туризм : Закон України від 15 верес. 1995 р. № 324/95-ВР.
16. Височан О. С. Види страхування в діяльності туристичних компаній та порядок обліку витрат на їхнє здійснення / О. С. Височан // Вісник ДонНУЕТ. Серія "Економічні науки". — 2011. — № 3 (51), Ч. 2. — С. 22–28.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2011.

Височан О. Учетно-информационная сущность финансовых санкций в деятельности туристических предприятий. Предложены классификационные признаки финансовых санкций в сфере взаиморасчетов предприятий туристического бизнеса, введено понятие "временная подушка безопасности". Проанализированы факторы, влияющие на размер штрафных санкций в деятельности по реализации туристических услуг. Предложена схема учетных записей при осуществлении начисления и выплаты штрафных санкций, которая поможет упорядочить методологические основы организации учета субъектов туристической деятельности.

Vysochan O. Accounting and informative nature of financial sanctions in the activities of tourist companies. The article suggested classification features of financial penalties in settling payments in tourism business and introduced the concept of temporal airbags. We also analyzed the factors influencing the size of penalties in the activities of tourist services. In order to organize the methodological foundations of accounting of tourist activities scheme for accountings when making accrual and payment of penalties was offered.